

**ISKANJE NOVIH EVROPSKIH IDENTITET:
UGANKA GLOBALNIH IDENTITET¹
VPLIV ŠIRITVE EVROPSKE UNIJE (EU) NA
INSTITUCIONALNI RAZVOJ IN OBLIKOVANJE
IDENTITET V POSAMEZNIH DRŽAVAH IN V EVROPI**

IN SEARCH OF NEW EUROPEAN IDENTITIES:

THE IMPACT OF THE EU ENLARGEMENT ON THE FOUNDATION OF IDENTITIES IN EUROPEAN COUNTRIES
The EU (Eastern) enlargement brings several issues to the top of the political agenda both in the individual member states and candidate countries and at the level of the EU. Among those important issues, which will be discussed also at the EU (Constitutional) Convention, are the institutional reforms of the EU and political systems within the individual member states and candidate countries and an (over)arching topic of the European identity. Discussion on the institutional reforms will include, among others: the eminent needs for operative and effective EU common institutions (government); overcoming the existing democratic deficit and (re)definition of ever changing relations and balances between member states and the EU, including the distribution of powers and competencies; different views regarding the future development and nature of the EU, including the issues of supranationality (even federalism) and national sovereignty, and the division of competences between the EU and member states; etc. I expect that the also existence and formation of ("new") European identity - or better, European identities - will be addressed in this context. The plurality of distinct European identities is conditioned by the existing diversities (including specific historic developments) in Europe. However, these distinct European identities share several common elements. The development of new common European identities is only possible if they include and can accommodate diverse local, regional, ethnic, national, religious, etc. identities that exist in Europe. New common European identities have to and can exist only simultaneously and in co

Keywords: EU, integration processes, European identity

Širitev EU odpira vrsto vprašanj v EU in njenih sedanjih članicah, kot tudi v državah kandidatkah in tistih državah, ki si - kdaj v bližnji ali daljni prihodnosti - želijo postati članice te integracije. Institucionalne reforme same EU in tovrstne reforme v posameznih državah članicah in kandidatkah so prav gotovo pomembno vprašanje v tem okviru. Zato se bo z njim ukvarjala tudi ustavna konvencija EU, ki bo morala najti za vsa ključna vprašanja kompromise, sprejemljive za vse. Kot vedno do zdaj v Evropskih skupnostih (ES) in EU lahko pričakujemo, da bosta tudi tokrat vprašanje in medsebojni konflikt skupnih interesov in supranacionalne integracije (vključno s federalno opcijo) na eni strani ter nacionalne neodvisnosti, suverenosti in nacionalnih interesov posameznih držav članic na drugi strani pomembni in »vroči« temi. Pri tem se bo zagotovo - vsaj kot obrobno - pojavilo tudi vprašanje odnosa in sobivanja evropske oz. evropskih identitet ter nacionalnih, regionalnih in lokalnih identitet ...

Ključne besede: EU, integracijski procesi, evropska identiteta

UVOD

Tako kot o vremenu ali nogometu tudi o identiteti vsakdo ve povedati marsikaj. V osemdesetih in v začetku devetdesetih let dvajsetega stoletja smo v Sloveniji in v drugih srednjeevropskih državah pogosto razpravljali o pojmu in konceptu srednje Evrope in o skupni srednjeevropski identiteti. V kontekstu evropskih integracijskih procesov in globalizacije na prehodu v novo tisočletje so v Evropi in še posebej v državah srednje in vzhodne Evrope, ki želijo – v bolj ali manj oddaljeni prihodnosti – postati članice Evropske unije (EU), postale aktualne razprave o (novih?) nadnacionalnih evropskih entitetah. Pri tem je pogosto osrednje vprašanje odnos med nacionalnimi in drugimi tradicionalnimi identitetami ter med (novo) skupno nadnacionalno evropsko identiteto v novih institucionalnih okvirih. V posameznih državah pa tudi na evropski ravni so zlasti "vroče" razprave o ohranjanju in razvoju tradicionalnih identitet, med katere poleg nacionalne prištevamo še različne etnične, regionalne in lokalne identitete, v skupni Evropi, kakršna se bo izoblikovala v prihodnosti. V teh razpravah je obstajalo in še obstaja mnogo različnih "načelnih" pogledov in stališč, ki so včasih medsebojno izključujoča. Med skrajnimi stališči srečamo na eni strani zagovornike "novih in širših" identitet, ki menijo, da so tradicionalne identitete ovira integracijskim procesom in bi jih bilo koristno čim prej izbrisati, na drugi strani pa "narodno obrambno" usmerjene zagovornike tradicionalnih nacionalnih, regionalnih in tudi lokalnih identitet, ki se bojijo, da bodo nove širše identitete uničile tradicionalne identitete, ki jih štejejo za ključno vrednoto. Med obema skrajnostima obstaja vrsta različnih – tudi kompromisnih – stališč, ki pa jih javnost pogosto ne pozna. Ob omenjeni polarizaciji "načelnih stališč" pa v razpravah le redko zasledimo poskuse, da bi razpravljalci in zagovorniki različnih konceptov podrobneje opredelili, pojasnili in analizirali ponujene koncepte in svoje razumevanje različnih identitet.

Ta prispevek in njegovo nadaljevanje, ki ga pripravljam za naslednjo številko, predstavljata poskus predstavitve in analize različnih konceptov. Poskušam odgovoriti na vprašanja, kaj kolektivne identitete so, kakšna je njihova narava in

* * *

¹ Ta prispevek je nastal na podlagi mojega raziskovanja v zadnjem letu in pol ter prispevkov "Enlargement - In Search for European Identity," ki sem ga predstavil na mednarodni konferenci Forum Bled (the Enlargement Futures Project Forum Bled on Techno-Economic and Societal Impact of EU Enlargement), ki je bila od 2. do 4. decembra 2001 na Bledu, in "In a Search for New European Identities: The Impact of the EU (Eastern) Enlargement on the Institutional Development and Identity Formation in the EU and Individual Countries," ki sem ga pripravil za letno konferenco EADI (European Association of Development Research and Training Institutes Conference "EU Enlargement in a Changing World: Challenges for Development Co-operation in the 21st Century"), ki je bila v Ljubljani od 19. do 21. septembra 2002.

kakšne vloge igrajo v pluralnih družbah. Pri tem me posebej zanima, če sploh obstaja skupna evropska identiteta in kakšna ta identiteta je. Ali morebiti obstaja ena sama evropska identiteta ali pa je morebiti skupnih evropskih identitet več? Z gledišča evropskih integracijskih procesov so aktualna tudi še naslednja vprašanja: Kako je mogoče oblikovati nove evropske identitete? Ali so takšne nove evropske identitete sploh potrebne in pomembne? Kakšna je lahko funkcija novih evropskih identitet v okviru integracijskih procesov? Kaj lahko stori Evropska unija za oblikovanje novih evropskih identitet? Ali sploh mora storiti kaj? Kakšen je odnos med evropskimi identitetami in drugimi kolektivnimi identitetami, ki na eni strani vključujejo lokalne, regionalne, nacionalne, verske, etnične in druge ožje identitete, na drugi strani pa širše globalne identitete, o katerih se tudi govori v razpravah o procesih globalizacije?

Svoj prispevek začenjam s poskusom enostavne delovne opredelitve identitete, pri čemer me posebej zanimajo različni tipi in kategorije kolektivnih identitet. Vemo, da različni družbeni procesi vplivajo na oblikovanje in razvoj teh identitet ter da obstaja cela vrsta različnih tipov kolektivnih identitet. Med tipi identitet tako omenjajo posamične (enostavne, enoplastne), večkratne in večplastne identitete, inkluzivne (vključujoče) in ekskluzivne (izključujoče) identitete, itd. Z gledišča naše razprave bo zlasti zanimivo opredeliti etnične, verske, lokalne, regionalne (subnacionalne), nacionalne in supranacionalne (nacionalne) identitete, med katerimi bom posebej obravnaval prav skupne evropske in globalne identitete.

V drugem delu prispevka, ki ga pripravljam za naslednjo številko, bom predstavil svoja razmišljanja o oblikovanju novih skupnih evropskih identitet, o njihovih možnih funkcijah v evropskih integracijskih procesih in o njihovem sobivanju z drugimi kolektivnimi identitetami. V njem bom predstavil tudi svoja razmišljanja o vlogi, ki bi jo morale EU s svojimi institucijami, države članice, države kandidatke in civilna družba s svojimi subjekti igrati v integracijskih procesih in pri oblikovanju novih skupnih evropskih identitet.

Ob tem naj poudarim, da ta prispevek v dveh delih ni zgolj znanstveni članek o obravnavani problematiki, ampak je hkrati tudi nekakšna programska izjava. Menim, da je razvoj novih skupnih evropskih identitet pomemben družbeni in politični projekt. Želim si namreč odprto, pluralno in demokratično Evropo, v kateri bo dovolj prostora za vse različnosti. Težko je predvideti konkreten razvoj Evropske unije in drugih integracijskih procesov v Evropi, bolj ali manj jasno pa je, da bodo nacionalne države tudi v prihodnosti igrale pomembno vlogo. Zato lahko predvidevamo, da se bodo ohranile tudi nacionalne identitete, hkrati z njimi pa tudi še vrsta drugih subnacionalnih identitet. Prav zato si želim, da bi bile nove evropske identitete po svoji naravi pluralne, odprte in inkluzivne, saj bodo le takšne lahko predstavljale podlago za demokratično legitimizacijo evropskih

integracijskih procesov in skupnih institucij. V projektu oblikovanja takšnih novih skupnih evropskih identitet lahko pomembno vlogo – kot spodbujevalci ali zaviralci integracijskih procesov – odigrajo različni subjekti. Med temi subjekti omenjam Evropsko unijo in druge evropske institucije, posamezne evropske države in njihove institucije, javne in zasebne institucije, medije, znanost, institucije civilne družbe in zlasti nevladni sektor.

KOLEKTIVNA IDENTITETA

Ljudje se zelo pogosto ukvarjamo z vprašanji naše identitete in se o njih pogovarjamo. Pri tem večinoma ne razmišljamo o kompleksnih konceptih in različnih znanstvenih definicijah tega pojava, ampak poskušamo odgovoriti na nekaj temeljnih vprašanj:

Kdo sem JAZ?

Kdo smo MI? Od kod izviramo?

Kdo so ONI – tisti DRUGI?

Odgovori na ta vprašanja opredeljujejo slehernega od nas. Čeprav so vprašanja navidezno enostavna, pa so odgovori nanja pogosto zelo zapleteni. Prav tako obstaja množica različnih, včasih med seboj povezanih ali pa izključujočih odgovorov. Še več, vsakdo od nas lahko na vsako od vprašanj odgovori na različne načine – predvsem odvisno od kriterijev, ki se nam v danem trenutku in v dani situaciji zdijo najbolj pomembni in primerni. Zlasti je pomembno, ali na ta vprašanja odgovarjamo zgolj kot posamezniki ali pa nanja odgovarjamo tudi – oziroma celo – predvsem kot pripadniki različnih skupnosti oziroma kolektivnih entitet. Pri tem se – ne glede na naša izhodišča – kaj lahko zgodi, da se naši odgovori razlikujejo od odgovorov drugih, prav tako pa je možno, da so odgovori različnih posameznikov med sabo nasprotujoči in izključujoči. Včasih so med sabo nasprotujoči tudi naši lastni odgovori, še zlasti če jih ocenjujemo z zornega kota "drugih." Omenjeni različni in – vsaj navidez – celo nasprotujoči si odgovori pa hkrati tudi kažejo kompleksnost naših identitet in samega koncepta.

Zato se nam zdi še toliko bolj pomembno temeljno vprašanje: Kaj sploh je identiteta? Vendar nam tudi strokovnjaki, slovarji in enciklopedije ne morejo ponuditi enostavnega in enotnega odgovora na to vprašanje. Splošne definicije identitete v enciklopedijah in slovarjih so si sicer zelo podobne, vendar pa hkrati že razkrivajo mnogopomenskost pojma ter kompleksnost pojava in konceptov.²

* * *

² V slovarjih in enciklopedijah zasledimo različne poskuse splošne opredelitve pojava identitete, ki ga – če kot primer vzamemo Slovar slovenskega knjižnega jezika in nekaj znanih slovarskih izdaj z angleškega govornega območja – opisujejo kot:

Že površen pregled precej obširne strokovne in znanstvene literature nam pokaže, da tudi vsaka družboslovna in humanistična stroka in znanstvena disciplina obravnava ta pojav s specifičnega zornega kota, hkrati pa se lahko pomembno razlikujejo tudi definicije različnih avtorjev znotraj posameznega področja ali discipline. Tako sem že pri precej površnem pregledu v pregledani literaturi naštel več kot osemdeset različnih definicij in konceptov identitete.³ Čeprav bi glede na veliko število definicij lahko sklepali, da je bilo o identiteti že skoraj vse povedano, pa kmalu spoznamo, da nam nobena od definicij ne ponudi zadovoljivih odgovorov na vsa vprašanja. To spoznanje velja tako za enostavnejše in splošne definicije, kot tudi za obširnejše in kompleksnejše definicije, ki so pogosto zelo specifične in specializirane. Na splošno in površno bi lahko rekli, da so psihologi, psihiatri in pedagogi zainteresirani predvsem za oblikovanje posameznikove identitete in samozavedanja v času odrasčanja.⁴ Po drugi strani

* * *

"identiteta - jur. skladnost, ujemanje podatkov z resničnimi dejstvi, znaki, istovetnost: dokazal je svojo identiteto; ugotoviti identiteto z osebno izkaznico / sumljiva identiteta; knjiž. identičnost: identiteta med zavestjo in resnico; * filoz. dialektična identiteta ki vključuje notranja nasprotja, zaradi česar ne more nič ostati trajno enako samo sebi; nauk o identiteti identiteta filozofija; mat. identiteta, identična enačba."

(*Slovar slovenskega knjižnega jezika*, Elektronska izdaja, Verzija 1.0);

"the condition of fact of being the same in all qualities under consideration; sameness; oneness.

(a) the condition or fact of being some specific person or thing; individuality;

(b) the condition of being the same as something or someone assumed, described or claimed."

(*Webster's - New Universal Unabridged Dictionary*, De Luxe, Second edition. USA: Dorset & Baber, 1983, str. 902);

"the state of being identical, absolute sameness.

the condition of being of a specified person or thing; *established his identity* = established who he was."

(*The Oxford Dictionary of Modern English*, Second edition. Oxford: Oxford UP, 1983, str. 322); ali pa

"the state of having identifying characteristics.

the individual characteristics by which a person or thing is recognized.

the state of being the same in nature, quality, etc.; *linked by the identity of their tastes*.

the state of being the same as a person or thing described or known: *the identity of stolen things was soon established...*"

(*Collins English Dictionary and Thesaurus*, Mayor New Edition. Glasgow: Harper Collins Publishers, 1993 (Reprint 1994), str. 560); itd.

³ Med pregledanimi deli omenjam - upošteva je njihov vpliv na pisanje tega prispevka - zlasti naslednja: Malcolm Anderson (2000), *States and Nationalism in Europe since 1945*. Making of the Contemporary World. London, New York: Routledge, 2000; Balla Bálint, Anton Sterbling, ur. (1998). *Ethnicity, nation, culture: Central and East European perspectives*. (Beiträge zur Osteuropaforschung, Bd. 2.) Hamburg: Krämer, 1998; Frederick Barth, ur. (1969), *Ethnic Groups and Boundaries* Oslo: Universitetsforlaget / Boston: Little & Brown, 1969; Søren Rinder Bollertup, Christian Dons Christensen (1997), *Nationalism in Eastern Europe: Causes and Consequences of the National Revivals and Conflicts in Late-Twentieth-Century Europe*. Houndmills, London: Macmillan Press Ltd. / New York: St. Martin's Press, Inc., 1997; David Brown (2000), *Contemporary Nationalism: Civic, Ethnocultural and Multicultural Politics*. London, New York: Routledge, 2000; Craig Calhoun, ur. (1994), *Social Theory and the Politics of Identity*. Cambridge, Mass.: Blackwell Publishers, 1994; Anthony P. Cohen, ur. (2000) *Signifying identities: Anthropological perspectives on boundaries and contested values*. London, New York: Routledge, 2000; Kas Deprez, Louis Vos, ur. (1998), *Nationalism in Belgium: Shifting identities, 1780-1995*. Houndmills: Macmillan / New York: St. Martin's Press, 1998; Hastings Donnan, Thomas M. Wilson, ur. (1998), *Border Identities: Nation and state at international frontiers*. Cambridge:

pa družboslovce – npr. antropologe, politologe, sociologe, kulturologe, itd. – bolj zanima proučevanje oblikovanja, prisvajanja, pridobivanja in transformacije kolektivnih identitet v sodobnih pluralnih družbah. Za potrebe našega prispevka, v katerem bomo razpravljali o specifičnih tipih kolektivnih identitet, saj nas konkretno zanimajo predvsem skupne evropske identitete in njihov odnos do drugih – zlasti t. i. "tradicionalnih" – kolektivnih identitet, pa nam bo zadoščala naslednja preprosta delovna definicija:

Vsaka kolektivna identiteta je občutek pripadnosti določeni skupnosti, kolektivni entiteti, ki jo določajo različni objektivni in subjektivni kriteriji. Ko gre za kolektivno identiteto, se morajo o kriterijih in o samem občutku pripadnosti strinjati zlasti pripadniki takšne kolektivne entitete. Po drugi strani pa je lahko pomembno tudi, da te kriterije priznavajo "drugi" (torej tisti, ki tej entiteti ne pripadajo).

* * *

Cambridge University Press, 1998; Paul du Gay, Stuart Hall, ur. (1996), *Questions of Cultural Identity*. London, Thousand Oaks, Ca., New Delhi: Sage, 1996; David Theo Goldberg, ur. (1994), *Multiculturalism: A critical reader*. Oxford, Cambridge, USA: Blackwell, 1994; Montserrat Guibernau & John Rex, ur. (1997), *The Ethnicity Reader: Nationalism, Multiculturalism and Migration*. Polity Press, Cambridge, Oxford, Malden, 1997; Eric J. Hobsbawm (1990), *Nations and Nationalism since 1789: Programme, Myth, Reality*. Cambridge, London, New York, New Rochelle, Melbourne, Sydney, Cambridge University Press, 1990; John Hutchinson & Anthony D. Smith, ur. (1996), *Ethnicity*. Oxford Readers. Oxford, New York: Oxford University Press, 1996; John Hutchinson, Anthony D. Smith, ur. (1994), *Nationalism*. Oxford Readers. Oxford, New York: Oxford University Press, 1994; Wsevolod W. Isajiw, Tanuja Perera, ur. (1997), *Multiculturalism in North America and Europe: Comparative perspectives on interethnic relations and social incorporation*. (Edited by Wsevolod W. Isajiw, with the assistance of Tanuja Perera.) Toronto: Canadian Scholars' Press, 1997; Wsevolod W. Isajiw (1993, 1994), "Definitions of ethnicity: New approaches", *Ethnic forum*, Vol. 13, No. 2, Vol. 14, No. 1, str. 9-16; Richard Jenkins (1997), *Rethinking Ethnicity: Arguments and Explorations*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications, 1997; Michael Keating (1988), *State and Regional Nationalism: Territorial Politics and the European State*. Brighton: Harvester Wheatsheaf, 1988; James G. Kellas (1998), *The Politics of Nationalism and Ethnicity*. 2nd revised and updated edition. Basingstoke, London: Macmillan, / New York: St. Martin's Press, 1998; Will Kymlicka & C. Strähle (1999), "Cosmopolitanism, nation-states, and minority nationalism: A critical review of recent literature", *European Journal of Philosophy*, Vol. 7, No. 1, str. 65-88, 1999; Will Kymlicka (1995), *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford: Clarendon Press, 1995; Jacob T. Levy (2000), *The Multiculturalism of Fear*. Oxford, New York: Oxford University Press, 2000; Gordon Mathews (2000), *Global Culture / Individual Identity: Searching for Home in the Cultural Supermarket*. London. New York: Routledge, 2000; Tom Nairn (1997), *Faces of Nationalism: Janus Revisited*. London, New York: Verso, 1997; Philip Schlesinger (1987), "On National Identity: Some Conceptions and Misconceptions Criticized", *Social Science Information/Information sur les sciences sociales*, Vol. 26, No. 2, str. 219-264, 1987; George Schöpflin (2000), *Nations, Identity, Power: The New Politics of Europe*. London: Hurst & Company, 2000; Anthony D. Smith (1991), *National Identity*. Reno, Las Vegas, London: University of Nevada Press, 1991; Anthony D. Smith (1986), *The Ethnic Origin of Nations*. Oxford, Cambridge, Massachusetts: Blackwell Publishers, 1986 (Reprint 1996); Cynthia Willett, ur. (1998), *Theorizing Multiculturalism: A Guide to the Current Debate*. Malden, Oxford: Blackwell Publishers, 1998, itd.

⁴ Na tem mestu omenjam zlasti vpliv Eriksonovih teorij o identiteti, krizi identitete ter o psihosocialnem in seksualnem razvoju. Glej npr.: Erik H. Erikson (1995, 1950), *Childhood and Society*. London: Vintage, 1995.

Tako kot to velja za sleherno individualno identiteto (posameznika), tudi za vsako kolektivno identiteto velja, da **kot družbeni pojav predstavlja dinamičen (družbeni) proces** in ne zgolj stanje. Identitete stalno nastajajo, se pojavljajo, spreminjajo, transformirajo in, končno, tudi prenehajo obstajati. Poleg tega se je potrebno zavedati, da kolektivne identitete posameznika na različne načine vplivajo na njegove individualne identitete, velja pa seveda tudi obratno.

Čeprav se nam morebiti kolektivne identitete zdijo nekakšna objektivna dejstva, pa se moramo ves čas zavedati, da so tudi kolektivne identitete predvsem (subjektivni) občutek in prepričanje posameznika, da pripada določeni kolektivni entiteti, ki jo opredeljujejo določene skupne značilnosti. Zato da posameznika priznamo za člana takšne kolektivne entitete, pa včasih njegov občutek in prepričanje nista dovolj. Pogosto posameznika za člana kolektivne entitete priznamo šele takrat, ko postane jasno, da ga kot člana svoje skupnosti – kot enega od "svojih" – sprejemajo tudi drugi pripadniki te entitete. Ugotovimo lahko, da v tem primeru priznavanje specifične posameznikove kolektivne identitete s strani drugih pripadnikov določene kolektivne entitete postane konstitutiven element te njegove kolektivne identitete. To daje posameznikovi kolektivni identiteti specifično družbeno dimenzijo.

Praviloma za "priznanje" kolektivne identitete posameznika zadošča, da ga za enega od "svojih" sprejmejo drugi pripadniki te skupnosti. Vendar pa v nekaterih primerih tudi to ni dovolj. Včasih je pomembno, da posameznika kot pripadnika določene kolektivne entitete sprejemajo tudi "drugi" – skratka tisti, ki niso pripadniki te specifične skupnosti. Na ta način posameznikova kolektivna identiteta lahko dobi še svojo dodatno družbeno dimenzijo.

Ko opazujemo svojo družbeno realnost, hitro ugotovimo, da obstaja vrsta različnih tipov kolektivnih identitet ter da imamo tudi sami – v vsakem danem trenutku – hkrati različne kolektivne identitete. Tako smo – na primer – člani svojih družin (družinska identiteta); smo moški ali ženske (spolna identiteta); pripadamo svoji šoli, instituciji in stroki ter imamo svoje poklicne identitete; v različnih okoliščinah se zavedamo svojih lokalnih, regionalnih in nacionalnih identitet; pripadamo določeni religiji ali cerkvi, lahko pa smo ateisti ali agnostiki; počutimo se mlade ali stare (generacijska identiteta); lahko smo pešci ali šoferji; smo člani različnih klubov, društev in organizacij, ki pogosto negujejo svoje specifične kolektivne identitete, itd. Te identitete se med seboj lahko dopolnjujejo, prekrivajo, obstajajo neodvisno druga od druge, lahko pa se med seboj tudi izključujejo ali so si celo v konfliktu. Ne gre le za to, da sočasno posedujemo vrsto individualnih in kolektivnih identitet, ampak poleg tega tudi pridobivamo nove identitete, spreminjamo in menjamo obstoječe identitete, včasih pa se določenim identitetam tudi odrečemo in jih zavržemo. Tako se spominjam razgovora s kolegi z Inštituta za etnologijo in antropologijo Ruske akademije znanosti in umet-

nosti, ki so mi pripovedovali o raziskavi spreminjanja posameznikovih identitet, ki so jo opravili še v času Sovjetske zveze. S to raziskavo so pri posameznikih zaznali več kot petdeset različnih individualnih in kolektivnih identitet, ki so jih izkazovali v različnih obdobjih, situacijah in kontekstih. Ugotovili so, da so spremembe in premiki identitet v posameznikovem življenju dokaj pogosti in običajni. Zlasti pa je bila zanimiva ugotovitev, da so bili spremembe in premiki identitet še bolj pogosti pri pripadnikih manjšin in marginaliziranih skupnosti. Pri tem ni bilo pomembno le to, kako so se opredeljevali in počutili sami proučevani posamezniki, ampak je bilo včasih prav tako – ali celo še bolj – pomembno, kako jih je dojemalo in opredeljevalo njihovo okolje.

Zato si moramo seveda pri sleherni raziskavi in opredeljevanju identitet posameznika zastaviti tudi naslednja vprašanja: Ali okolje sprejema in opredeljuje posameznika kot tisto, kar sam misli in verjame, da je? Kako okolje vidi in dojemata nekega posameznika? Pri tem pa dodaten problem predstavlja dejstvo, da praviloma posameznikovo okolje ni homogen blok. To okolje predstavljajo tako preostali posamezniki, ki pripadajo skupini (kolektivni entiteti), katere član se počuti posameznik (MI), kot tudi tisti posamezniki in skupine, ki tej kolektivni entiteti ne pripadajo in bi jih z gledišča te entitete lahko označili s kategorijo "drugi" (ONI). Seveda pa se je potrebno zavedati, da praviloma tudi specifična kolektivna entiteta – MI – ne predstavlja homogene in popolnoma poenotene skupnosti. Še veliko bolj heterogena kategorija pa so običajno "drugi" (ONI). Zato od posameznikovega okolja seveda ne moremo pričakovati enega samega ali tudi samo poenotenega odgovora na zapisana vprašanja.

Omenjeno dejstvo lahko privede do zanimive – včasih smešne, lahko pa tudi konfliktna in tragične – situacije: Kaj se zgodi, če se nekdo šteje za pripadnika določene kolektivne entitete (npr. etnične skupnosti) in se z njo identificira, ostali pripadniki te skupnosti pa ga ne štejejo za svojega člana? Kaj se zgodi, če določena kolektivna entiteta šteje posameznika za svojega člana, ta posameznik pa se s to entiteto ne identificira in se sam ne šteje za njenega člana? Kaj z gledišča posameznika in njegove identitete pomeni, če "drugi" (ONI) v okolju tega posameznika, ki se z določeno kolektivno entiteto identificira, ne priznavajo za njenega člana? In kaj, če "drugi" tega posameznika pojmujejo kot člana določene kolektivne entitete, čeprav se ta posameznik s to entiteto ne identificira in se sam ne šteje za njenega člana?

Ta vprašanja ne bi bila tako pomembna in – potencialno – celo eksplozivna, če ne bi bila pomembna značilnost skoraj vseh obstoječih kolektivnih identitet, da so izključujoče (ekskluzivne). Izključujoča narava kolektivnih identitet je največkrat pogojena z njihovim nastankom. Nastanejo namreč takrat, ko neka skupnost (kolektivna entiteta) sreča drugo. Šele takrat se namreč pogosto pripadniki takšne skupnosti zavejo svoje specifičnosti in dejstva, da obstajajo tudi

druge skupnosti z drugačnimi specifičnimi lastnostmi. Prav zato se kolektivne identitete vsaj sprva oblikujejo kot negativne opredelitve, ki iščejo in poudarjajo razlike med posamezno skupnostjo in drugimi skupnostmi v njenem okolju; sočasno z zavedanjem različnosti in specifičnosti, se praviloma oblikujejo tudi meje med skupnostmi v določenem okolju. Kadar so razlike med skupnostmi v posameznem okolju (objektivno) majhne ali celo neznatne, lahko te razlike in meje postanejo še bolj pomembne pri oblikovanju, definiranju in razvijanju kolektivnih identitet. Razlike in zlasti meje med posameznimi skupnostmi – tako prostorske (teritorialne) kot simbolične (družbene) – so največkrat ključne osi oblikovanja sodobnih kolektivnih identitet, ki so pretežno negativno definirane. Pozitivne definicije kolektivnih identitet so sicer zelo zaželenje in se včasih razvijajo, za definiranje konkretnih skupnosti pa niso nujno potrebne. Poleg tega lahko ugotovimo tudi, da je večina pozitivno opredeljenih kolektivnih identitet po svoji naravi še vedno izključujočih. Vseeno pa kot optimist upam, da bo v bodoče tudi vse več kolektivnih identitet opredeljenih pozitivno, da jih bo čim več po svoji naravi odprtih ter da bodo postopoma postajale kolektivne identitete tudi inkluzivne (vključujoče).

Ko govorimo o kolektivnih identitetah – zlasti še, če govorimo o tradicionalnih kolektivnih identitetah, kot so lokalne, regionalne, etnične in nacionalne identitete – se moramo zavedati, da kultura oz. kulture predstavljajo njihovo pomembno dimenzijo. Seveda se pri tem vedno znova pojavi problem, kako definirati specifično kulturo oz. kulture. Kulturo, natančneje skupno kulturo, ki jo delijo člani specifične skupnosti, lahko razumemo in opredelimo na različne načine. Najpogosteje kot tipične elemente skupne kulture navajamo skupen jezik, občutek povezanosti in skupnosti, (skupni) miti o skupnem izvoru in zgodovini, pogosto pa tudi skupno vero oz. pripadnost verski skupnosti, itd. Ti koncepti pogosto mistificirajo koncept kulture. Prav zato bi predlagal, da v razpravah o identiteti te mistične in mitološke koncepte nadomestimo z razpravljanjem o načinu življenja (life-ways, folkways), kot to na primer počne David H. Fischer v svoji knjigi *Albionsko seme (The Albion's Seed)*,⁵ v kateri opisuje načine življenja štirih različnih britanskih skupnosti v Severni Ameriki ter njihovo vlogo pri nastanku in v oblikovanju moderne "ameriške nacije." Posamezne skupnosti lahko opredelimo tako, da opisujemo njihove specifičnosti, podobnosti in razlike v govoru, pri gradnji bivališč in naselij, v družini in odnosih v njej, v generacijskih odnosih in odnosih med spoloma, v prehranjevanju, v religiji in verovanju (magic ways), itd. To nam omogoča zelo specifične in poglobljene opredelitve posameznih skupnosti, ki upoštevajo objektivne in tudi subjektivne kriterije

* * *

⁵ David Hackett Fischer (1989). *Albion's Seed: Four British Folkways in America*. New York, Oxford: Oxford University Press, 1989.

(zlasti percepcije), hkrati pa uporaba tega pristopa omogoča pozitivne opredelitve teh skupnosti.

Takšen pristop se mi zdi uporaben in koristen tudi v razpravah o kompleksnem vprašanju skupnih evropskih identitet. Poleg tega nam pri razpravah o teh skupnih identitetah lahko pomagajo tudi različni teoretični koncepti in klasifikacije, ki jih lahko najdemo v strokovni in znanstveni literaturi. Pri opredeljevanju lokalnih, regionalnih, nacionalnih in supranacionalnih identitet v Evropi ter odnosa med njimi je lahko posebej koristen koncept "vraščениh identitet" (nested identities). Ta koncept predpostavlja, da so v širše in višje identitete vključene in vraščene številne ožje in nižje identitete. Tako – na primer – naše nacionalne identitete vključujejo tudi naše regionalne identitete, regionalne identitete pa spet vključujejo naše lokalne identitete.⁶ Vendar pa hierarhija v odnosu med različnimi identitetami, ki jo predpostavlja ta model, ne ustreza vedno realnosti. Za ljudi so ožje in nižje identitete pogosto bolj relevantne in pomembne od širših in višjih. V takšnih primerih zato kaže ta koncept nadgraditi ali celo nadomestiti s konceptom kulturnih, transkulturalnih in multikulturalnih identitet,⁷ ki so pretežno zgrajene na pristopu, ki ga je razvil Charles Taylor.⁸ Kot dodatno nadgradnjo teh konceptov lahko uporabimo tudi koncept interkulturalnih identitet, ki pa je v mnogih segmentih razvit le fragmentarno. Kakorkoli že, kmalu lahko ugotovimo, da proučevanje evropskih identitet terja kompleksen pristop in pogosto tudi kombinacijo različnih pristopov in konceptov.

SKUPNE EVROPSKE IDENTITETE: ALI OBSTAJAJO EVROPEJCI?

Na podlagi svojih izkušenj lahko trdim, da (skupna) evropska identiteta obstaja; natančneje, obstajajo različne specifične evropske identitete. Čeprav sem o obstoju evropskega prostora in skupnih evropskih identitet razmišljal že prej, pa sem v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja, ko sem živel v Združenih državah Amerike, tudi izkusil in spoznal, da te identitete dejansko obstajajo. Že zelo kmalu po prihodu v Ameriko sem ugotovil, da so evropski načini življenja in vrednote pogosto precej različni od ameriških. Tam sem se nedvomno počutil

* * *

⁶ Juan Diez Medrano, Paula Gutiérrez (2001). "Nested identities: National and European identity in Spain." *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 24, No. 5 (September 2001), str. 757. (Special issue: *The Iberian heritage: constructed identities*. Guest-edited by: M. K. Flynn)

⁷ Peter Caws (1994), "Identity: Cultural, Transcultural and Multicultural." - v David Theo Goldberg, ur. (1994), str. 371-387.

⁸ Charles Taylor (1994, 1992). "The Politics of Recognition." - v David Theo Goldberg, ur. (1994), str. 75-106. (Reprinted from: Amy Gutmann, Steven C. Rockefeller, Michael Walzer, Susan Wolf, ur. (1992), *Multiculturalism and "The Politics of Recognition."* Princeton: Princeton University Press, 1992.)

kot Evropejec, ki se je zavedel svoje evropske identitete. Ob tem sem ugotovil, da so moje tradicionalne kolektivne identitete (zlasti še etnične, nacionalne in kulturne identitete) in moja evropska identiteta precej drugačne od ameriških identitet, ki sem jih spoznaval pri svojih prijateljih in znancih. Hkrati moram seveda poudariti, da sem že zelo kmalu ugotovil, da v Ameriki ne obstaja ena sama identiteta, ampak obstaja vrsta ameriških identitet, ki se med sabo pomembno razlikujejo. Svoje evropske identitete sem se še bolj zavedel, ko sem ugotovil, da smo si bili Evropejci iz različnih držav v mnogih značilnosti, načinih življenja in njegovega dojemanja med sabo podobni precej bolj, kot smo bili podobni Američanom iz svoje okolice. Hkrati smo "Evropejci" spoznavali, da so se podobno kot naše tradicionalne kolektivne identitete tudi naše specifične evropske identitete – tako po vsebini kot po percepciji – med sabo pogosto precej razlikovale. Vseeno pa smo – ob vseh razlikah, ki so obstajale med nami – znanci, kolegi in prijatelji iz Avstrije, Francije, Grčije, Hrvaške, Italije, Nemčije, Poljske, Rusije, Slovenije in Velike Britanije kmalu spoznali, da so si naše identitete podobne, da imajo vrsto skupnih elementov in se v mnogočem prekrivajo. Prav ti skupni elementi so bili podlaga za oblikovanje nekakšne evropske skupnosti na univerzi. Ker smo prihajali iz različnih okolij in smo govorili različne jezike, smo v naši evropski skupini za medsebojno komunikacijo uporabljali ameriško angleščino. Zanimivo je, da nam je prav ta skupni jezik komunikacije omogočil, da smo gradili našo povezano evropsko skupnost in v njej našo specifično skupno evropsko identiteto, ki je nastajala v zelo specifičnih pogojih. Američani, ki so se nam pridružili občasno in zlasti v posameznih razpravah, so vedno znova ugotavljali, da je naša skupina zelo "evropska" in da se bistveno razlikuje od vseh drugih "ameriških" skupin v okolju. Naši kolegi iz judovske skupnosti, katerih družine so pogosto izvirale iz različnih delov Evrope, pa so kar nekajkrat ugotovili, da sta bila vzdušje in identiteta naše "evropske" skupine v mnogočem podobna identiteti in vzdušju v njihovih družinah in skupnostih.⁹

Moje izkušnje in prepričanje, da skupne evropske identitete obstajajo so potrdili tudi študenti iz številnih evropskih držav, ki sem jih srečeval, poučeval in delal z njimi v Evropi in Severni Ameriki. Ko sem jih spraševal o njihovi identiteti in o tem, kdo so oziroma za koga se imajo, so mi navadno povedali, da se počutijo kot pripadniki svojih narodov – torej Avstrijci, Grki, Hrvati, Italijani, Nemci, Norvežani, Slovenci, Škoti ali Španci, itd – in da so hkrati tudi Evropejci. Skupne evropske identitete so bile navadno še zlasti poudarjene, kadar sem študente iz Evrope o tem spraševal v neevropskem okolju. Zelo zanimivo je bilo, da so njihovi

* * *

⁹ Zanimivo je, da so se naši "evropski skupnosti" in zlasti našim diskusijam o različnih temah na univerzi poleg naših kolegov iz judovske skupnosti pogosto pridružili tudi kolegi iz Kanade, ki so prav tako ugotavljali, da so nam "Evropejcem" v mnogočem bolj podobni od drugih v našem ameriškem okolju.

opisi in opredelitve lastnih evropskih identitet dobro izražali neznansko raznolikost in pestrost Evrope in različnih evropskih (lokalnih, regionalnih, etničnih, nacionalnih, itd.) kultur. Hkrati pa so ti njihovi opisi in opredelitve razkrili tudi vrsto skupnih značilnosti njihovih evropskih identitet. Pogosto so govorili tudi o "novi globalni kulturi," ki jo delijo s kolegi povsod po svetu in ki jo razširjata zlasti "globalna" televizija in internet; pri tem je zanimivo, da svoje evropske identitete pogosto štejejo kot sestavni element "nove globalne kulture." V svojih razmišljanjih o skupnih evropskih identitetah pa vsaj nekateri poudarjajo, da štejejo kulturne in vse druge različnosti v Evropi za pomembne primerjalne prednosti in bogastvo, hkrati pa tudi za temeljni kamen, na katerem je mogoče zgraditi "skupno Evropo" v prihodnosti.

Seveda sem se pri proučevanju skupnih evropskih identitet kot vsak raziskovalec lotil tudi pregleda obstoječe znanstvene in strokovne literature o Evropi in evropskih identitetah. Pri tem so me zanimale zlasti definicije Evrope in skupnih evropskih identitet. Kot sem pričakoval, sem našel vrsto - pogosto različnih in celo nasprotujočih si - opredelitev. Razprave o kar najbolj natančni definiciji Evrope in o evropski identiteti so obstajale že dolga stoletja in še vedno potekajo. Med njimi zasledimo tako diskurze o različnih (geografskih, zgodovinskih, političnih, kulturnih, socioloških, ekonomskih, itd.) definicijah Evrope, kot tudi številne diskurze o evropski identiteti oz. evropskih identitetah.¹⁰ Čeprav lahko v različnih definicijah in pri raznih avtorjih najdemo pomembne razlike, pa se zdi, da se v zadnjem času v razpravah o Evropi in evropskih identitetah vendarle pojavljajo določene skupne značilnosti in izhodišča.¹¹ Razprave o skupnih evropskih identitetah so - po mojem mnenju - izjemno pomembne zlasti v luči evropskih integracijskih procesov in pri opredeljevanju Evrope, v kakršni bi želeli živeti v prihodnosti. Zato menim, da bi bilo potrebno v Evropi oblikovati in razvijati nove koncepte pluralnih in integrativnih skupnih evropskih identitet, ki bi temeljile na priznavanju obstoječih in potencialnih različnosti in identitet.

Če ljudje iz različnih evropskih držav in različnih delov kontinenta zatrjujejo, da se počutijo Evropejci ter zaznavajo in z drugimi delijo svojo evropsko identiteto, potem lahko ugotovimo, da Evropejci dejansko obstajamo. Prav tako obstajajo tudi evropske identitete, kar je pogojeno z zgodovinskim razvojem,

* * *

¹⁰ Glej npr.: Michael Heffernan (1998), *The Meaning of Europe: Geography and Geopolitics*. London, New York, Sydney, Auckland: Arnold, 1998; Brian Jenkins, Spyros A. Sofos, eds. (1996), *Nation and Identity in Contemporary Europe*. London: Routledge, 1996; Tariq Modood & Prina Werbner, eds. (1997), *The Politics of Multiculturalism in the New Europe: Racism, Identity and Community*. Postcolonial Encounters. London, New York: Zed Books Ltd., 1997; itd.

¹¹ V tem kontekstu lahko omenimo npr. razprave o prihodnosti Evrope in evropskih integracij (http://www.europa.eu.int/futurum/index_en.htm). Zlasti pa še raprave povezane z Evropsko (ustavno) konvencijo (<http://european-convention.eu.int/default.asp?lang=EN>) (15. 07.2002).

specifično situacijo v različnih okoljih in obstoječo raznolikostjo v današnji Evropi. Čeprav se naše evropske identitete v mnogočem razlikujejo, pa obstajajo številne podobnosti in skupne značilnosti teh identitet. Če jih podrobno analiziramo, pa lahko ugotovimo še, da je vsaj do določene mere sleherna od teh kolektivnih evropskih identitet notranje raznolika in pluralna. Vse te evropske identitete bi lahko bile podlaga za oblikovanje novih skupnih evropskih identitet. Menim, da bo vsaka evropska integracija dolgoročno lahko uspešna le, če bodo njena pomembna komponenta tudi nove skupne evropske identitete, ki bodo nedvomno kompleksne in bi po svoji naravi morale biti odprte, inkluzivne in pluralne. Te nove skupne evropske identitete bodo soobstajale z različnimi kolektivnimi identitetami ter se bodo morale zato prilagoditi različnim obstoječim in novo nastajajočim identitetam, med drugim tako da bodo vključevale tudi številne in različne lokalne, regionalne, etnične, kulturne, verske in nacionalne identitete (ki so v evropskem kontekstu tradicionalne vezane na nacionalne države), pa tudi supranacionalne in globalne identitete.

Čeprav običajno skupne evropske identitete opazujemo in proučujemo kot specifične kolektivne identitete, pa nikakor ne bi smeli zanemariti njihove individualne dimenzije. Vse več je v Evropi ljudi, ki se sami opredeljujejo – pretežno ali tudi – kot Evropejci. Na podlagi razgovorov z ljudmi in svojega dosedanjega proučevanja, bi lahko celo trdil, da je v tem trenutku individualna dimenzija različnih evropskih identitet mogoče celo bolj prisotna in izrazita od kolektivne. To lahko povezujemo z dejstvom, da nova skupna Evropa še ni izoblikovana kot specifična, trdna in formalno uokvirjena – socialna, ekonomska, politična, kulturna, itd. – skupnost; lahko bi rekli, da moramo novo Evropo kot specifično in trdno povezano kolektivno entiteto šele zgraditi. Pričakujemo lahko, da bo vzporedno z razvojem evropskih integracijskih procesov naraščalo tudi število tistih, ki se opredeljujejo za Evropejce, hkrati s tem pa se bodo verjetno krepile tudi njihove skupne evropske identitete.

DEFINICIJE EVROPE: KAJ JE TO EVROPA? KDO SO EVROPEJCI?

Da bi lahko podrobneje opredelili obstoječe in nove skupne evropske identitete, moramo nujno opredeliti tudi samo Evropo. Zato poskusimo odgovoriti na postavljeno vprašanje: Kaj je Evropa? Z drugimi besedami: da bi lahko podrobneje opredelili Evropejce in njihove skupne evropske identitete, moramo najprej definirati samo Evropo. Čeprav se na prvi pogled zdi, da vsak osnovnošolček, ki je uspešno izdelal geografijo, zna odgovoriti na to vprašanje, pa se kmalu pokaže, da odgovori na omenjeno vprašanje sploh niso tako zelo enostavni.

Najbolj očitna, znana in splošno sprejeta je tista geografska definicija Evrope, ki pravi, da je evropski kontinent ozemlje med portugalsko atlantsko obalo na zahodu in Uralom na vzhodu ter med skandinavskim polotokom na severu in mediteranskimi obalami na jugu. Tradicionalne geografske definicije Evrope navadno vključujejo tudi sredozemske otoke (vključno s Ciprom in Malto), britansko otočje in Islandijo, pogosto pa tudi Grenlandijo. Tudi pri tradicionalnih geografskih definicijah Evrope pa ni vedno jasno, kje so meje evropskega kontinenta na jugovzhodu.

V okviru geografskih definicij obstajajo tudi različne tradicionalne delitve tega kontinenta na zahodno, srednjo, severno (zlasti Skandinavija), južno (Mediterran), vzhodno in jugovzhodno Evropo. Pri tem pa meje posameznih omenjenih evropskih regij pogosto niso čisto točno določene. Še bolj zapletena in težka pa postane naloga definiranja Evrope takrat, ko poskušamo upoštevati različne zgodovinske in politične razdelitve in ureditve, pa tudi definicije, ki so se uveljavile v različnih disciplinah.¹²

Na vprašanje – kdo so Evropejci? – pa bi lahko odgovorili, da so to vsi tisti, ki živijo na ozemlju evropskega kontinenta. Toda – ali se vsi ti tudi dejansko počutijo Evropejce in se kot Evropejci identificirajo? Čeprav ne celotnem ozemlju Evrope še nikakor ne moremo govoriti o izoblikovani skupnosti – skupni kolektivni entiteti, pa po drugi strani lahko s precejšnjo mero gotovosti ugotovimo, da večina prebivalcev tega ozemlja v svojih različnih kolektivnih identitetah lahko najde vsaj nekaj skupnih elementov in podobnosti. Lahko bi rekli, da si delijo njihove evropske identitete določene skupne značilnosti. Tudi kadar so njihove evropske identitete šibke ali celo šele nastajajo, pa ljudje v vseh evropskih državah pogosto in ponosno povedo, da so Evropejci in da se Evropejci tudi počutijo. Vseeno pa lahko ugotovimo, da so njihove tradicionalne lokalne, regionalne, etnične, kulturne, verske in nacionalne identitete pogosto za posameznike pomembnejše in močnejše ter da lahko potepajo njihove skupne evropske identitete.

Na oblikovanje skupne evropske identitete so zlasti vplivale zgodovinske, politične in verske delitve Evrope, zlasti pa je pomemben razvoj v zadnjih dveh stoletjih. Naj navedemo kakšen primer. Delitev rimskega imperija pomeni opredelitev meje na ozemlju današnje Bosne in Hercegovine, ki je po shizmi v krščanstvu določala tudi tradicionalno delitev na zahodno (katoliško in protestantsko) in vzhodno (pravoslavno) krščanstvo. Pomembni zgodovinski mejniki so tudi otomanska osvajanja in oblikovanje otomanske države, ki so opredelili islamski kulturni in verski krog v Evropi. Te verske delitve in meje, obstoj velikih

* * *

¹² Glej, npr., Michael Heffernan (1998).

evropskih imperijev v različnih zgodovinskih obdobjih, stalne spremembe mej, oblikovanje novih držav, vojne, različen socialni, ekonomski in politični razvoj, itd. so samo nekateri faktorji, ki vsi prispevajo k oblikovanju in preoblikovanju različnih lokalnih, regionalnih, nacionalnih in evropskih identitet. Vseeno bi lahko rekli, da je bila bipolarna delitev sveta in Evrope na kapitalistični in demokratični zahod ter na komunistični vzhod po drugi svetovni vojni tista, ki je najbolj vplivala na razvoj različnih evropskih identitet. Simbol te delitve je bila v Evropi "železna zavesa," ki je v mnogočem opredelila tudi percepcijo Evrope v glavah ljudi. Zahod se je bal vzhoda; hkrati so na zahodu kar nekako pozabili, da je tradicionalno tudi evropski vzhod pomemben del Evrope. Na zahodu so vzhodnjake - vzhodno Evropejce - pogosto opazovali kot nekakšne uboge bratrance, ki so se preselili na drug konec sveta. Čeprav so se ljudje na vzhodu Evrope še vedno opredeljevali kot Evropejci, pa jih na zahodu nekako niso sprejemali kot enakopravne. Evropa kot celota je tako v dvajsetem stoletju pogosto obstajala le v športu in občasno na nekaterih drugih področjih.¹³

Ekonomski in politični koncepti evropske integracije po drugi svetovni vojni so nastajali na zahodu in so večinoma vključevali le zahodno Evropo.¹⁴ Politične zamisli in projekti o skupnem evropskem prostoru, ki bi vključeval tako zahodno kot vzhodno Evropo, skorajda niso obstajali vse do osemdesetih let prejšnjega stoletja, ko je zlasti Gorbačov začel spet govoriti o "skupni evropski hiši." Šele po padcu komunizma oz. "realnega socializma" v vzhodni Evropi so skoraj vse vzhodnoevropske države izrazile željo, da bi se vključile v EU. Takrat se je formalno začel tudi proces vzhodne širitve EU, ki v mnogočem opredeljuje razvoj v Evropi v zadnjem desetletju dvajsetega in na začetku enaindvajsetega stoletja.

V tem kontekstu se zdi, da bo pomembna naloga v okviru vzhodne širitve EU tudi oblikovanje nove percepcije Evrope in "evropskosti," kar bo verjetno terjalo tudi oblikovanje novih skupnih evropskih identitet med Evropejci. Čeprav bo to izjemno zahtevna, težka in dolgotrajna naloga, pa se zdi, da se ji Evropa in zlasti še EU (kot nosilka evropske integracije) enostavno ne bosta mogla izogniti. Pri tem si lahko pomagata z nekaterimi pozitivnimi izkušnjami in prakso iz preteklosti - posebej še iz obdobja začetkov integracijskih procesov v zahodni Evropi po drugi svetovni vojni. Skupne evropske identitete, ki so se sprva zdele zelo

* * *

¹³ V nekaterih primerih so zlasti posamezna ekipna športna tekmovanja (npr. evropski nogomet in košarka, itd.) in npr. tekmovanja za evrovizijsko popevko vključevala v Evropo tudi Izrael, kar je tudi posledica dejstva, da arabski svet - kamor bi Izrael geografsko sodil - te države nikoli ni sprejel.

¹⁴ Želje in prizadevanja nekdanje Jugoslavije, da bi se približala Evropski skupnosti (ES) in mogoče celo postala njena članica, se v osemdesetih letih prejšnjega stoletja niso zdele zelo realistične. Vsaj uradno v drugih vzhodno evropskih državah takšne zamisli sploh niso obstajale. Po drugi strani pa bi lahko sklepali, da bi večje angažiranje ES v nekdanji Jugoslaviji in še zlasti morebiten sprejem Jugoslavije v ES lahko preprečila tragične vojne na tem ozemlju, zlasti pa bi verjetno bistveno olajšala proces demokratične tranzicije.

negotove in ranljive, so v zahodni Evropi začeli graditi v kontekstu tradicionalnega rivalstva med Francijo in Nemčijo, pri čemer so pogosto pomembno vlogo odigrale druge (manjše) zahodnoevropske države, specifična pa je bila tudi vloga Velike Britanije. Izkazalo se je, da so bile Evropske skupnosti in EU - vsem težavam in slabostim navkljub - zelo pomembni dejavniki v tem procesu.

To pa je tudi izhodišče za nadaljevanje tega prispevka, ki ga pripravljam za nasledno številko.